

sluit, daar zij niet kunnen zien, dat dit gevoelen de hoofdwaarheden der Gereformeerde leer omverwerpt, noch daarmede in strijd is, en hijgevolg naar hunne overtuiging eene ondergeschikte zaak is, niet behoorende tot die, welke inbreuk maken op de regelmaat des geloofs, maar meer tot de verklaring der profetiën moet worden gerekend. Daarom zij vreezen, dat dit besluit, in betrekking tot de kerkelijke tucht, tot eene verkeerde toepassing aanleiding zou kunnen geven.

(was get.) J. F. Bulens, D. Breukelaar, G. J. Hendriks.

We veroorlooven ons weer enkele kantteekeningen:

a) de hier gegeven algemeene omschrijving van het chiliastisch gevoelen (in verband gebracht met het aangenomen besluit) bevestigt de hierboven gegeven opvatting omtrent de draagwijdte der formulering van dit gevoelen in de beide in stemming gebrachte voorstellen.

b) dit protest tast niet de synodale uitspraak zelf aan (volgens welke het chiliastisch gevoelen is met de belijdenis), doch houdt zich bezig met de „hoofdwaarheden der Gereformeerde leer“;

c) het brengt bedenkingen tegen het aangenomen besluit in, niet zoozeer uit principiële overwegingen, als wel omdat gevreesd wordt, dat het in de praktijk (kerkelijke behandeling van voorstanders van chiliastische gevoelens) moeilijkheden opleveren zal.

Wat natuurlijk weer iets anders is.

In elk geval is duidelijk, dat de tegenwoordige Chr. Geref. Kerk in het geval van ds Berkhoff den wagen der „vaderen“ weer achteruit geduwd heeft. Want de synode van Franeker heeft dit protest naast zich neergelegd en heeft haar met groote meerderheid genomen besluit zonder meer gehandhaafd. (Die van Amsterdam deed evenzoo; zie hieronder.)

Men versta ons niet mis.

Wij beweren heusch niet, dat de synode van Franeker onfeilbaar was. Evenmin dus, dat een synode van thans zich gebonden achten moet aan wat daar besloten is.

Het is er ons alleen om te doen, uit dit voorval opnieuw te demonstreeren, dat de huidige Chr. Geref. hervormers den vrede onder de gereformeerde belijders in Nederland telkens tegenstaan. Hebben ze zelf geen directe moeilijkheden (bovengrondsche!) dan wordt met „de vaderen“ geschermd, om ach en wee te roepen over anderen. Zoodra zij evenwel zelf voor een penibele kwestie geplaatst worden, laten zij de besluiten der vaderen rustig voor wat ze zijn, en wringen zich in allerlei bochten.

Niet dit laatste is weezinwekkend. Wel het eerste.

En het geheel is een manifestatie van het oordeel, dat komt over de schismatische daad. „Omdat niet aanstonds het oordeel over de booze (sectevormende) daad komt, daarom is het hart des menschen in hen vol, om (schismatiek) kwaad te doen“. Dat is een bijbeltekst, niet gevareerd, maar geconcretiseerd; Saumur schreef er eens een vrij goede preek over.

K. S.

Het chiliastische en de Schotsche afgevaardigden ter synode van Franeker.

Onze mededeelingen inzake het chiliastische en de Franeker synode kunnen nog worden aangevuld. Het bovenstaande artikeltje deed verslag van eigen besluiten der synode. Maar zij heeft meer gedaan dan zelf positie kiezen. Zij heeft ook eens geïnformeerd naar het gevoelen der Schotsche Kerk te dezer zake. In de 20e sessie werden namens de synode (art. 137) aan de Schotsche afgevaardigden Dr Thomson en Somerville enkele vragen gesteld, o.m. deze:

„Wat denkt uwe Kerk van het duizendjarige rijk?“

De Handelingen berichten:

„Dr Somerville antwoordt daarop, dat er slechts een drietal Leeraren in hunne Kerk gevonden wordt, dat de lichamelijke wederkomst van Christus, om op aarde te regeren, Leeraart.

Z.Ew. evenwel denkt, dat het te zeer vernederend zou wezen voor den Christus, om uit Zijn heerlijkheid en luister weder op deze aarde en in deze koude en natte atmosfeer terug te keeren en naar Palestina te gaan.

Dr Thomson voegt hieraan toe, dat hunne Kerk dit gevoelen noch in Leeraren noch in leden kerkelijk straft“.

Men ziet: veel licht gaf Schotland niet. Zelfs is Dr Somerville's gevoelen inzake die „natte at(d)-mosfeer“ bijna komisch, en van ver strekkende consequenties voor de constructies der mogelijkheden eener nieuwe aarde. Het blijkt, dat Schotland in dien tijd niet voor concrete moeilijkheden inzake het chiliastische geplaatst werd. Meer dan anecdotische waarde heeft de improvisatie der Schotten dan ook niet. Op één punt evenwel wordt getast in goede richting: vaag en onduidelijk nog schemert toch reeds de groote waarheid voor oogen, dat de chiliastische constructies den opwaartschen gang van Christus' heerschappij en van het proces der heilshistorie breken. De exegetische profetie mag zich nimmer losmaken van wat geloovige theologie (ook dogmatisch, ook inzake de openbaringsgeschiedenis) heeft gevonden. Exegeten en

dogmatiek zijn niet uit elkaar te rukken. Ds Berkhoff klaagt wel af en toe erover, dat „zijn opponenten“ de profetiën bezien in het licht van vooropgestelde meeningen. Inderdaad, daaraan ontkomt geen mensch, hij zelf wel allerminst. Bibliïstische droomen moest hij maar niet droomen willen. Want op die manier loochent hij vrijwel alle recht der kerk om belijdenisschriften te schrijven. Niet alleen zijn chiliastische zelf, doch ook DERGELIJKE onverstandige afweer-artikeltjes tegen „zijn opponenten“ bewijzen de aanwezigheid van ongereformeerde tendenzen bij hem. Zulke „bezwaren“ demonstreeren feitelijk door hun ondoordachtigheid nog veel meer de onrijpheid en het ongereformeerde-gewonnen karakter zijner theologische constructies dan de exegetische struikelingen, die hem tot chiliastische denkbeelden voeren.

De synode van Franeker heeft, na het Schotsche antwoord, geen woord meer over het chiliastische gesproken. Het genomen besluit bleef dus van kracht.

K. S.

Het chiliastische en de synode van Amsterdam (1866).

De historie van Franeker had nog een vervolg. De Agenda der synode van 1866 te Amsterdam behelzen n.l. onder art. 6 het volgende punt:

„De Synode komt terug op Art. 16 der Synode van 1863, en doet dat Art. deze verandering ondergaan, dat de leer van Jezus lichamelijke wederkomst op aarde aan ieders persoonlijk gevoelen worde overgelaten, maar dat niemand het der Gemeenten als leer der Kerk mag voorstellen; of verklaare in hoeverre die leer in strijd is met de leer der Gereformeerde Kerk“.

Uit art. 37 blijkt, dat uit Friesland, Noord-Brabant en Zuid-Holland bezwaren tegen het besluit van 1863 gerezzen waren.

De synode heeft na prae-advies van Dr van Raalte en van de toenmalige Kamper docenten breed over de zaak gediscussieerd. Het bleek, dat het bezwaar niet den dogmatischen inhoud der anti-chiliastische uitspraak van 1863 betrof, doch (art. 41) de kerkrechtelijke consequenties: „een groot deel der Vergadering“ was „bevreesd, dat dit artikel tot eene verkeerde toepassing der censure aanleiding zou kunnen geven, waarom men eene nadere verklaring er van begeerde“.

Over de vraag, „of de Vergadering eene nadere verklaring van dat artikel (van 1863) begeerde, of niet“, staakten de stemmen. Daarna lezen we: „Dewijl de stemmen staakten, zoo oordeelt de Vergadering voor de behandeling van dat punt niet rijp te zijn, en gaat over ter bespreking van art. 7 der Agenda. De Scriba en andere leden der Vergadering verklaren, dat zij, nu er geen nadere bepaling van dat artikel gegeven wordt, zich gedrongen gevoelen, om tegen den inhoud ervan te protesteeren“. Dit protest luidde als volgt (art. 46):

„PROTEST.

De ondergeteekenden gevoelen zich gedrongen, nu aan art. 16 der Synode van Franeker volgens hunne begeerte geene nadere verklaring is gegeven, om zich aan te sluiten aan het reeds in de synode van 1863 door Ds Bulens c.s. ingediende protest, omdat ook volgens hunne meening, door het gevoelen van de lichamelijke wederkomst van Christus geene der hoofdwaarheden der gereformeerde leer worden omvergeworpen; als zoodanig geene inbreuk op de regelmaat des geloofs wordt gemaakt; en dat toch de opvatting van het artikel zoo als het daar ligt, tot eene verkeerde toepassing der kerkelijke tucht aanleiding zou kunnen geven“.

Dit protest was ondertekend: W. H. Dosker, J. H. Kreulen, W. H. Gispén, J. W. te Bokkel, J. H. Donner; A. G. de Waal, F. Nugteren, H. C. Schmitz.

Tevens was een verklaring, ondertekend J. F. Bulens, aanwezig, behelzende betuiging van instemming met dit protest. Deze erkende, dat art. 16 van Franeker van kracht bleef, maar verklaarde, „dat hij in zijn gemoed bezwaard zou zijn, indien hij de kerkelijke tucht moest toepassen op broeders, die hoewel in leer en leven onberispelijk zijnde, evenwel het gevoelen van de persoonlijke toekomst van Christus op aarde, vóór het eindoordeel, waren toegedaan“.

Docent Brummelkamp verzocht nog aan te tekenen, „dat hij heeft geadviseerd ter verandering van art. 16 der synode van Franeker 1863, daar hij er zich steeds over bezwaard gevoeld heeft, dit ten jare 1863 niet reeds te hebben gedaan“.

Het verdient opmerking:

a) dat al deze protesten niet den dogmatischen inhoud van 1863 raken, doch slechts de moeilijke kerkrechtelijke behandeling van chiliastien;

b) dat onaangevochten blijft de bewering, dat de belijdenis het chiliastische niet met zich verenigen laat;

c) dat de vraag, of de confessie misschien te veel vastlegt, een aparte kwestie is, maar dat vrijwillige aanvaarding der belijdenis wel degelijk het eenmaal daarin vastgelegde aanvaardt, en dat deze aanvaarding, zoowel volgens beide synoden als volgens bezwaarden, feitelijk het chiliastische uitsluit;

d) dat de synode van Amsterdam 1866 de protesten heeft laten liggen en de besluiten van Franeker gehandhaafd.

K. S.

UIT DE HISTORIE

Thorbecke, de Advocaat der Regeering.

Ditmaal onderbreek ik mijn artikelenreeks over Gispén met een bespreking van de kerkhistorische en staatsrechtelijke studie van Mr S. Sybenga: De Afscheiding en het Algemeen Reglement voor het Bestuur der Nederlandsch Hervormde Kerk van 1816.

Verleden jaar, in het nr. van 23 Januari 1931, vestigde ik reeds de aandacht op een polemiek met genoemden jurist in de „N. Prov. Gron. Crt.“ over Gezant Diekema en Geloofsvervolgung.

Evenals toen, doet Mr Sybenga zich ook nu kennen als een eerlijk en ernstig liberaal, die, al acht hij de ongrondwettigheid van het Reglement niet bewezen, het toch een dwaas inzicht noemt de geheel natuurlijke en voor de openbare rust volstrekt onschuldige beweging der afscheiding, als een maatschappelijk gevaar te beschouwen. Dat hij daarbij ook meermalen mijn boek over de Afscheiding met instemming citeert, waardeer ik zeer.

Op één punt echter meent hij met mij te moeten verschillen.

Op blz. 46 toch, noot 2, lees ik:

Rullmann heeft blz. 300 § 3 van hoofdstuk XIX Thorbecke den advocaat der Regeering genoemd. Het werkzaam zijn als advocaat onderstelt echter een op een opdracht berustende betrekking tot dengene wiens zaak verdedigd wordt.

Rullmann heeft echter niet duidelijk gemaakt, dat de Regeering een opdracht aan Thorbecke zou hebben gegeven.

Intusschen is het opmerkelijk dat in een door Colenbrander in zijn Gedenkstukken der Algemeene Geschiedenis van Nederland 1790—1840, tiende deel, tweede stuk, blz. 400, bekend gemaakte brief van Casimir Périer aan Molé naar aanleiding van het verschijnen van het geschrift van Groen van Prinsterer: de Maatregelen tegen de afgescheidenen aan het Staatsregt getoetst, het volgende is gezegd:

„Le Gouvernement a cru devoir répondre a ces „attaques, exposer ses droits et ses principes en „matière de religion et il a chargé de ce soin un „fesseur de l'université de Leide M. Thorbecke.“

Daartegenover moet herinnerd worden aan een brief van Thorbecke aan Groen van Prinsterer van 15 September 1837, medegedeeld door Diepenhorst, Groen van Prinsterer blz. 238, daarin verklaarende zich niet als orgaan der Regeering maar als orgaan van eigen overtuiging uitgesproken te hebben.

Verg. voorts het Naschrift hierachter afgedrukt.

Blijkens dat Naschrift vond Mr Sybenga in de correspondentie Casimir Périer—Molé aanleiding om te onderzoeken, of de rijksarchieven, bepaaldelijk die van het voormalige departement van Eeredienst en die van het departement van Justitie, iets bevatten wat wijst op een opdracht van de Regeering aan Thorbecke tot bestrijding der door Groen van Prinsterer in zijn geschrift Maatregelen tegen de afgescheidenen aan het Staatsregt getoetst ontwikkelde beschouwingen. Per missive nu van 19 Mei 1932 deelde de archivaris, Mr C. C. D. Ebell, o.m. het volgende mede:

Het onderzoek heeft geen rechtstreeksch resultaat gehad. Een schriftelijke opdracht van de regeering aan Thorbecke om de brochure-Groen van Prinsterer te beantwoorden is nergens aangetroffen.

Wel werden gevonden eenige bescheiden die misschien eenig licht kunnen geven, maar, wanneer de opdracht is gegeven, door wien en aan wien blijkt rechtstreeks uit niets.

De brief van Casimir Périer is tot dusverre het eenig gevonden stuk, dat melding maakt van een opdracht aan Thorbecke door de regeering.....

De grootste moeilijkheid is, dat niet vastgesteld kan worden, wat tussehen den Koning en van Maanen bij de mondelinge behandeling is voorgevallen. Men zou haast denken, dat v. Maanen hier en daar terloops te kennen heeft gegeven, dat het wel goed zou zijn, wanneer de brochure van Groen van Prinsterer bestreden werd, en dat daarna deze bestrijding van drie zijden is losgekomen, m.a.w. dat de regeering niet zoozeer een opdracht tot bestrijden heeft gegeven, dan wel deze heeft uitgelokt.

Hoe kwam Casimir Périer op 10 September 1837 echter aan de wetenschap, dat de opdracht juist aan Thorbecke was gegeven? Hoe wist hij, dat het naamloos verschenen artikel in het Journal de la Haye van de hand van Thorbecke was?

Wat nu mijn betiteling van Thorbecke als „advocaat der Regeering“ betreft, wil ik op gezag van een jurist als Mr Sybenga gaarne aannemen, dat in het burgerlijk procesrecht „het werkzaam zijn als advocaat een op een opdracht berustende betrekking onderstelt tot dengene wiens zaak verdedigd wordt“. Maar hij neme mij niet kwalijk, dat ik de benaming „advocaat“ hier niet in zóó streng juridische beteekenis gebruikte, evenmin als toen ik schreef, dat Mr Van der Kemp, door zijn opkomen voor de eere der Ned. Herv. Kerk, reeds eenigermate het ambt van „advocaat der Gereformeerde Kerk“ had aanvaard, en, zóó ook op aanmoediging van Le Roy, het geschrift van Mr van Appellere weerlegde. Dit veronderstelt toch waarlijk niet, dat de Afscheidenen aan Van der Kemp

een opzet hun zaak geval was sterer.

Waar ik noemde, h willen bev aan Thorb

Merkwa ming „ad maar van schreef op heb wel ic legen u e Groen bov kende: „N. Regeer komen“.

Jammer op dezen ligt voor weten hee tale Ker sche par dachten, d grijpelijk, brief, 15 Groen te „het orga van zijn o

De Bosc dige Ges voegt er b

Athans, Levensbes Ik kon vinden.

Weet ier

*) Spaticen

*) Spaticen

BUIT

Vergade

In de w bond zijn 2 is de Re vereeniging den Heide vereeniging zijn. Zijn van den H de bejaarc Saale, ter „Reformier der van d leden van

Gewoonl zijn leden Bentheim land tot

mierte afg ken in des mierte lee

De verga jaar vinge digden eer ting van

durende d ingekwarti krijgen om land wat

Duitsche g gozwegen de kosten, een meerd

Dit jaar kirchen, in van de N van Venlo, geleden te Wesel den maal plaar land, waan leven zich land, Bent kunnen st

Nenkirc Toch is t zijn Neuk een aantal Naar Ned indertijd d genomen e

Men vir wier gebo in beslag dingsveree vereeniging